

Ernest Mandel

Debatt om den ryska revolutionens karaktär och mål

1 januari 1982

[Den engelska versionen av artikeln publicerades först i april 1982 i *International Socialist Review*. Publicerades därefter på fler ställen, bland annat i *International Internal Discussion Bulletin 18, no. 3, June, 1982*.¹]

I novembernumret 1981 av *International Socialist Review* publicerades en artikel av Doug Jenness som kretsade kring tanken att det under perioden 1905–1917 fanns två olika uppfattningar om den ryska revolutionen bland ryska socialister.² I denna artikel försvarar vi Leo Trotskijs och Fjärde internationalens traditionella analys, enligt vilken det fanns tre – och inte två – i grund och botten olika strategier som föreslogs av ryska socialister under den perioden.

Det ryska samhället hamnade på 1870-talet i en djup politisk och social kris. Populisterna i *Narodnaja Volja* (Folkets vilja) organiserade sig för att störta tsardömet. År 1882 mördade de tsar Alexander II, som tjugo år tidigare hade befriat de ryska bönderna från livegenskap, men i utbyte belastat dem med fruktansvärda ekonomiska beskattningar.

Den internationella arbetarrörelsen, som började inkludera några ryska emigrantaktivister, intresserade sig för Ryssland och försökte få mer information om de sociala förhållandena och de politiska striderna i detta avlägset belägna land. Som ett resultat drogs rörelsen in i debatterna om den kommande ryska revolutionens natur – som revolutionärerna ansåg oundviklig – och de perspektiv den skulle öppna för Europa och världen.

Marx' och Engels' ståndpunkter

Vera Zasulitj, en av den ryska populismens viktigaste figurer, uppmanade Marx att ta ställning till Rysslands framtid. Efter en del tvekan kom han fram till en entydig ståndpunkt: Ryssland kunde "hoppa över kapitalismens stadium".

I ett brev till den ryska revolutionären den 8 mars 1881, och återigen i förordet till den andra ryska upplagan av *Det kommunistiska manifestet*, som publicerades 1882³, skrev Marx att:

(a) hans tes om kapitalismens oundvikliga framväxt endast gällde västerländska samhällen.

(b) Ryssland hade möjlighet att undvika "det kapitalistiska systemets olycksbringande växlingar" om dess revolution kunde segra i tid.⁴

(c) utgångspunkten för den kollektivistiska, icke-kapitalistiska utvecklingen av den ryska industrialiseringen kunde vara byalagets (*obsjtjina*) gemensamma egendom;

(d) denna möjlighet endast skulle kunna förverkligas om den utveckling av privat egendom och kapitalism som hade pågått sedan livegenskapens avskaffande 1861 ännu inte hade nått det stadium där bygemenskapen definitivt upplöstes;

¹ *International Internal Discussion Bulletin Vol. 18, No. 3, June, 1982*

² Även Doug Jenness-artikeln "How Lenin saw the Russian revolution" ingår i ovannämnda diskussionsbulletin.

³ Det finns flera på varandra följande utkast av brevet till Vera Zasulitj, se [Marx-Zasulich Correspondence on Social Relations in Russia](#), samt *Kommunistiska manifestet: Förord till den ryska upplagan 1882*

⁴ Tidigare, 1877, hade Marx redan skrivit till Michajlovskij, dåvarande redaktör för tidskriften *Otetjestvennyje Zapiski* (Fäderneslandets annaler), att Ryssland hade "den finaste chans, som historien någonsin erbjudit en nation" att undvika kapitalismens ödesdigra missförhållanden. [Marx: "Brev till redaktionen för Otetjestvennyje Zapiski", nov. 1877. Övers. utgår här från den engelska versionen. Den tillgängliga svenska översättningen skiljer sig här något, se [Från Marx till "Otjetschestvennyje Sapinsky", november 1877](#)]

(e) en andra förutsättning för att denna icke-kapitalistiska utveckling skulle kunna förverkligas i Ryssland var att revolutionen segrade i väst och att det västerländska proletariet därmed kunde ge de ryska massorna hjälp att modernisera och industrialisera Ryssland.

Genom denna analys gav Marx sitt stöd till revolutionärerna i *Narodnaja Volja*. Han ansåg att Plechanovs grupp i Genève, som hade sitt ursprung i en splittring från populisterna, hade begått ett misstag när de attackerade dem. Engels vidhöll denna ståndpunkt flera år efter Marx' död. Han upprätthöll en livlig korrespondens med populisterna som Nikolaj Danielson och Lavrov och visade stor sympati för dem.⁵

Mot slutet av 1880-talet och in på 1890-talet ändrade Engels dock sin ståndpunkt, eller mer exakt, han konstaterade att historien nu hade besvarat Marx' fråga och gjort det på ett negativt sätt. Revolutionens försening hade banat väg för en kapitalistisk utvecklingsprocess i Ryssland, som skoningslöst förstörde grunden för bysamhällets överlevnad:

Kom ihåg att vår författare [Marx] i sitt brev om Zjukovskij [brevet till redaktionen för *Otetjestvennyje Zapiski* som nämns i fotnot 2] hade sagt att bondens *obsjtjina* var dömd om den utveckling som började 1861 fortsatte. Enligt min mening är det precis vad som händer. (Brev till N. Danielson, 15 mars 1892).

Engels ansåg därför att den kapitalistiska utvecklingen hade blivit oundviklig i Ryssland och skulle leda till framväxten av ett modernt proletariet som den enda fullt revolutionära klassen och den enda klassen som kunde införa socialismen i Ryssland. Av samma skäl gav han nu sitt fulla stöd till den första kärnan av ryska marxister kring Plechanov. Alla dessa ståndpunkter formulerades i hans efterord till *Soziales aus Russland* (januari 1894).

Polemiken mellan de ryska populisterna och marxisterna

Narodnaja Volja hade gett upphov till flera populistiska organisationer och sedan till det Socialistrevolutionära partiet (SR), som tydligt härstammade från populismen. SR skulle förbli den största och mest inflytelserika organisationen i Ryssland fram till 1917.⁶ Det skilde sig från den nybildade ryska socialdemokratin, som officiellt bildades som parti 1898, på en rad analytiska och politiska punkter.

SR ansåg att kapitalismen inte kunde utvecklas i så stor utsträckning i Ryssland på grund av den inhemska marknadens begränsade storlek. Följaktligen trodde det inte att proletariet skulle spela en ledande roll under den kommande ryska revolutionen, utan tillskrev istället bönderna denna roll. Det avvisade tanken att bönderna, som nu var indragna i småskalig varuproduktion och strävade efter individuellt ägande av marken, inte skulle kunna bilda en social kraft som kämpade för ett socialistiskt samhälle. Dess plattform förespråkade därför socialisering av jorden och en omedelbar övergång till jordbrukssocialism (kommunism). Under trycket från sin egen bondebaser övergav det dock gradvis den sista punkten och antog ett program för att omfördela jorden.

Med stöd av de västerländska marxisterna, inledde de ryska marxisterna en ihållande polemik mot dessa populistiska teser. De hävdade att den kapitalistiska utvecklingen hade blivit oåterkallelig och dominerande i Ryssland. Tillsammans med den kapitalistiska utvecklingen skulle

⁵ Se Marx brev till Jenny Longuet av den 11 april 1881 [[Marx to daughter Jenny](#)]. Se även Engels brev till Vera Zasulitj av den 23 april 1885 [[Från Engels till V. I. Sassulitsch, London den 23 april 1885](#)].

⁶ Vi bör inte glömma att även efter oktoberrevolutionen, under valet till den konstituerande församlingen, fick SR fortfarande absolut majoritet av rösterna och mandatet. Det är sant att partiet i städerna besegrades av bolsjevikpartiet, och dess totala majoritet speglade främst böndernas överväldigande inflytande i Ryssland. Det är också sant att partiet redan hade splittrats i två läger: de högerorienterade SR-medlemmarna som våldsamt motsatte sig sovjeternas maktövertagande, och de vänsterorienterade SR-medlemmarna som stödde och till och med tillfälligt anslöt sig till en koalitionsregering med bolsjevikerna. Koalitionen bröts av vänstersocialistrevolutionärerna när fredsavtalet i Brest-Litovsk undertecknades.

proletariatet och dess parti, den ryska socialdemokratien, som var en del av den internationella socialdemokratien, utvecklades. Liksom sina motsvarigheter skulle den ryska socialdemokratien kämpa för att störta kapitalismen genom proletariatets diktatur och kollektivt ägande av produktionsmedlen.

Med detta mål i åtanke måste proletariatet organiseras helt oberoende av alla andra klasser. Utifrån denna analys betraktade de ryska marxisterna populisterna, SR, som objektivt borgerligt-demokratiska och icke-proletära, eftersom de klumpade ihop arbetarklassen, bönderna, halvproletära plebejer och småborgerliga krafter i städerna.

Dessutom motsatte sig populisterna politiskt stöd till den borgerliga liberala oppositionsrörelsen, som de betecknade som en intern strid inom de härskande klasserna. Marxisterna förespråkade däremot kritiskt stöd och till och med tillfälliga överenskommelser med borgerliga liberala oppositionsrörelser, samtidigt som de upprätthöll proletariatets politiska oberoende och varnade arbetarmassorna för att den liberala bourgeoisin var oförmögen att föra en konsekvent, radikal och genomgripande kamp mot absolutismen.

Marxisterna drog denna slutsats utifrån en bedömning som framgår av följande citat från det program för Ryska socialdemokratiska arbetarpartiet (RSDAP) som antogs vid den andra kongressen (1903) och som hade utarbetats av Plechanov och Lenin:

Under färden mot att uppnå det gemensamma och slutgiltiga målet, som i hela den civiliserade världen bestäms av kapitalets herravälde, är socialdemokraterna i de olika länderna skyldiga att utföra olika omedelbara uppgifter, både eftersom detta produktionssätt inte överallt har utvecklats till samma nivå och eftersom dess utveckling i de olika länderna kommer att förverkligas under olika samhällspolitiska omständigheter. I Ryssland, där kapitalismen redan har blivit det dominerande produktionssättet, finns det fortfarande mycket omfattande kvarlevor från den gamla förkapitalistiska ordningen, som baserades på att landägarna, staten eller tsaren förslavade de arbetande massorna. Dessa kvarlevor hindrar i mycket stor utsträckning den ekonomiska utvecklingen och hindrar en allsidig utveckling av proletariatets klasskamp och bidrar till att staten och de egendomsägande klasserna kan upprätthålla och konsolidera de mest barbariska former för exploatering av många miljoner bönder, och hålla ned hela folket i okunnighet och beröva dem deras rättigheter. 3 Den viktigaste av alla dessa kvarlevor och det mäktigaste bålverket för all denna barbarism är tsarregimens envælde. Till sin natur är den fientlig till alla sociala framsteg och kan inte vara annat än den mest illvilliga fienden till proletariatets strävan efter frihet. Därför tar det ryska socialdemokratiska arbetarpartiet som sin mest omedelbara politiska uppgift att störta tsarregimernas envælde och ersätta det med en demokratisk republik... ([Program för Rysslands Socialdemokratiska Arbetarparti \(RSDAP\)](#), s 2-3.)

Med andra ord skiljde programmet för RSDAP, de ryska marxisterna, mellan *två stadier i den ryska revolutionen*:

- Ett omedelbart stadium, som var den demokratiska (eller borgerligt-demokratiska) revolutionen, vars mål var att störta det tsaristiska enväldet och inte kapitalismen. I själva verket var målet för den demokratiska revolutionen att *kapitalismen skulle kunna utvecklas fritt*, och samtidigt att proletariatet, den proletära klasskampen och det proletära partiet skulle utvecklas maximalt.
- Ett efterföljande stadium, den sociala revolutionen som ledde till proletariatets diktatur, kapitalismens störtande och uppbyggnaden av ett socialistiskt samhälle.
Uppgifterna under det första stadiet var demokratiska uppgifter – den borgerligt-demokratiska republiken och den agrara revolutionen. Uppgifterna i det andra stadiet var socialistiska uppgifter.

Den stora majoriteten av de ryska marxisterna – särskilt Plechanov, Lenin, Martov, Axelrod och Trotskij var fram till 1904 överens om denna distinktion, trots sina

meningsskiljaktigheter i organisationsfrågan, som hade splittrat dem vid RSDAP:s andra kongress 1903. Detta återspeglades tydligt i de politiska debatterna vid den andra kongressen, särskilt de som gällde jordbruksfrågan. Här är några särskilt talande inlägg:

- *Lenin*: Vi eftersträvar två olika mål på landsbygden: för det första vill vi säkra friheten för borgerliga relationer, för det andra vill vi föra proletariats kamp.
- *Trotskyj*: Vårt *allmänna* minimiprogram representerar det maximala vi kan kräva av den kapitalistiska samhällsordningen. Vårt *jordbruksprogram* kräver att feodala hinder undanröjs från vägen för denna kapitalistiska samhällsordning *som helhet*. ... *Vi närmar oss de polska bönderna med den allmänna demokratiska delen av vårt program, vi närmar oss de fattiga på landsbygden med vår propaganda för socialismen.*"
- *Lenin*: Kamrat Lieber har glömt skillnaden mellan den demokratiska och den socialistiska delen av programmet. Det han uppfattar som "magert" är frånvaron av något socialistiskt i det demokratiska programmet. ... Endast socialistrevolutionärerna, med sin karakteristiska principlöshet, är kapabla att förväxla, och förväxlar ständigt, demokratiska och socialistiska krav. Proletariats parti är dock skyldigt att på strängaste sätt skilja mellan dem.
- *Plechanov*: En sådan rörelse för omfördelning skulle utan tvekan vara en rörelse till förmån för bourgeoisin. Vi är naturligtvis inte skyldiga att aktivt lägga fram ett program för bourgeoisin, men om bönderna under kampen mot livegenskapens kvarlevor skulle välja den vägen, skulle det inte vara vår sak att hindra denna progressiva rörelse.⁷

Samma tydlighet rådde när det gällde behovet av att stödja den liberala bourgeoisins politiska kamp mot det absolutistiska enväldet. RSDAP:s andra kongress antog två resolutioner i denna fråga. Den som lades fram av Starover och stöddes av Trotskyj löd:

Partiet vägrar inte att ingå, och kommer vid behov att ingå, tillfälliga avtal med liberala eller liberalt demokratiska strömningar genom sina centrala institutioner.

Den andra, som lades fram av Plechanov och stöddes av Lenin, löd:

Socialdemokratin måste stödja bourgeoisin i den mån den är revolutionär eller ens bara oppositionell i sin kamp mot tsarväldet.

Båda resolutionerna betonade den borgerliga oppositionens begränsade och otillräckliga karaktär.⁸ Partiprogrammet innehöll också liknande formuleringar.

Inledningsvis verkade skillnaderna mellan bolsjevikerna och mensjevikerna vara begränsade till organisatoriska problem; vid RSDAP:s andra kongress intog vissa mensjeviker till och med en mer "extremistisk" (i själva verket halvt ekonomistisk, halvt arbetarromantisk) hållning gentemot den liberala bourgeoisin än bolsjevikerna.⁹

Skillnaderna mellan bolsjeviker och mensjeviker efter 1905

Men det visade sig snabbt att bolsjeviker och mensjeviker också delades av djupa meningsskiljaktigheter om *vilken taktik som var lämplig för den ryska revolutionen*. Den ryska revolutionen 1905, dess efterverkningar och RSDAP:s enhetskongress i Stockholm klargjorde saken.

⁷ Se den officiella protokollet från *RSDAP:s andra kongress*, som finns i engelsk översättning (från ryska) av Brian Pearce, London: New Park Publications, 1978, s. 273, 254-255, 256-257, 267. [Finns på MIA. Samtliga citat är från 19:e sessionen: [1903 – Second Congress of the Russian Social-democratic Labour Party](#)]

⁸ *Ibid.*, s. 19-20.

⁹ [E H Carrs [Ryska revolutionen 1917-1923, del 1](#), kapitel 2, "Bolsjeviker och mensjeviker" innehåller en utförlig redogörelse för andra partikongressen.]

Både mensjevnikerna och bolsjevnikerna var överens om *den kommande ryska revolutionens borgerliga karaktär* i två avseenden:

- Revolutionens omedelbara uppgifter skulle vara att störta det tsaristiska enväldet och eliminera de halvfeodala resterna på landsbygden. Detta var uppenbarligen historiska uppgifter för den borgerligt-demokratiska revolutionen och inte för den socialistiska revolutionen.
- Den ryska revolutionens seger skulle leda till en påskyndad och obehindrad utveckling av kapitalismen i Ryssland, och inte till en socialisering av ekonomin.

Men utifrån dessa premisser drog mensjevnikerna slutsatsen att revolutionen endast kunde lyckas under bourgeoisins ledning. Å ena sidan skulle proletariatets parti tvinga bourgeoisin framåt med svärdet mot ryggen och tvinga den att genomföra det revolutionära arbete som den tvekade att utföra. Dessutom skulle proletariatets parti behöva kämpa för de bredaste politiska och ekonomiska reformerna å proletariatets vägnar (åtta timmars arbetsdag, obligatorisk skolgång för alla barn med gratis lunch i skolan osv.). Men detta oppositionella arbete måste hållas inom rimliga och måttfulla gränser, så att bourgeoisin inte i förtid övergav det revolutionära lägret och gick över till kontrarevolutionen, vilket skulle döma revolutionen till undergång.

Lenin förespråkade en ståndpunkt som var diametralt motsatt den som mensjevnikerna intog. Han påminde dem om att även den franska revolutionen 1789 endast hade kunnat fullfölja sina historiska uppgifter genom att den jakobinska småbourgeoisin successivt hade drivit bort bourgeoisins olika fraktioner från makten, vilka av rädsla för folket hade varit beredda att kapitulera inför kontrarevolutionen eller undvika de nödvändiga radikala åtgärderna. Han påminde om revolutionen 1848, där den tyska bourgeoisin hade uppträtt på ett ännu mer kontrarevolutionärt sätt och lett revolutionen till nederlag, vilket fick Marx att konstatera att ju längre österut man kom, desto fegare blev bourgeoisin.

Allt detta ledde till slutsatsen att i Ryssland, där kapitalismen 1905 var mycket mer utvecklad än i Tyskland 1848, för att inte tala om Frankrike 1789, skulle bourgeoisin vara helt oförmögen att leda en radikal demokratisk och jordbruksrevolution och dessutom inte sträva efter att göra det. Det innebar att den ryska revolutionen under borgerligt ledarskap var dömd att misslyckas. Den kunde bara segra med motsvarigheten till ett jakobinskt ledarskap och en jakobinsk diktatur.

Med tanke på de sociala klasser som fanns i landet vid den tiden, kunde detta i det ryska samhället 1905 bara innebära en allians mellan proletariatet och bönderna: arbetarnas och böndernas demokratiska diktatur.

Två nyckelfrågor – den ena strategisk, den andra taktisk – definierade skillnaderna mellan bolsjevnikerna och mensjevnikerna om den ryska revolutionens karaktär och perspektiv. Mensjevnikerna tenderade alltmer att begränsa innehållet i den demokratiska (borgerligt-demokratiska) revolutionen till strikt politiska frågor: fria val, parlamentarisk representation, demokratiska friheter etc. Lenin ansåg däremot att *jordfrågan* var den demokratiska revolutionens viktigaste fråga. Eftersom bourgeoisin fruktade en radikal jordbruksrevolution – ett allmänt uppror bland bönderna, ett revolutionär övertagande av jorden av bönderna – vägrade den att ta upp en beslutsam kamp mot enväldet, armén och statsapparaten, som i sista hand var väktare av *all* privat egendom. Varje försonlig inställning till den liberala bourgeoisin innebar nödvändigtvis *både* ett avvisande av en radikal och orubblig kamp för jord *och* ett avvisande av en radikal och orubblig kamp för frihet.

Med tanke på sin inskränkta uppfattning om den demokratiska revolutionen började mensjevnikerna, efter några tveksamheter, alltmer att luta åt *en politisk allians med de*

borgerliga partierna. Lenin avvisade med all kraft en sådan allians, eftersom han ansåg att den skulle utgöra ett oöverstigligt hinder för att inleda en framgångsrik jordbruksrevolution.

Men Lenin och bolsjevikerna ändrade inte sin ståndpunkt om de perspektiv som öppnades av den ryska revolutionens seger. För dem handlade det alltid om att öppna vägen för en obegränsad utveckling av kapitalismen i Ryssland, och inte om att inleda en socialiserad och kollektiverad ekonomi (idag skulle vi säga: inte om att upprätta ett övergångssamhälle mellan kapitalism och socialism). Detta framgår tydligt i Lenins tal till RSDAP:s femte kongress (London) den 12 maj 1907:

Objektivt talat, med utgångspunkt från den nuvarande ekonomiska utvecklingen i Ryssland och inte från våra önskningar, är den grundläggande frågan i vår revolution huruvida den kan säkra kapitalismens utveckling genom böndernas totala seger över jordägarna eller genom jordägarnas seger över bönderna. En borgerligt demokratisk revolution är absolut oundviklig i Rysslands ekonomi. Ingen makt på jorden kan hindra den. Men denna revolution är möjlig på två olika sätt: på det preussiska, om man får säga så, eller på det amerikanska sättet. Detta innebär följande: godsägarna kan vinna, lura på bönderna någon form av kompensation eller några obetydliga koncessioner, de kan förena sig med en handfull av rikemännen, utarma massorna och förvandla sina egna jordbruk till kapitalistiska farmer av junker-typ. En sådan revolution kommer att vara borgerligt demokratisk men den kommer att vara minst fördelaktig för bönderna – minst fördelaktig för dem ur synpunkten av en snabb kapitalistisk utveckling. Eller kommer tvärtom bondeupprorets totala seger, konfiskationen av jordagodsens och den jämlika uppdelningen av dem att innebära en mycket snabb utveckling av kapitalismen, den form av borgerligt demokratisk revolution som är mest fördelaktig för bönderna. (Lenin: [RSDAP:s femte kongress 30 april-19 maj \(13 maj-1 juni\) 1907](#), s 6).

Resolutionen är entydig: en utveckling av kapitalismen på amerikanskt vis; snabbaste möjliga utvecklingen av kapitalismen; det är klart och uppenbart. Många sådana citat finns i Lenins skrifter mellan 1905 och 1916, särskilt i *Socialdemokratins två taktiker i den demokratiska revolutionen* (1905):

Det innebär, att de demokratiska omdaningar av det politiska systemet och de sociala och ekonomiska omdaningar, som blivit nödvändiga för Ryssland, i och för sig inte alls betyder att kapitalismen undergrävs, att bourgeoisins herravälde undergrävs, utan att de tvärtom för första gången verkligen kommer att röja väg för en bred och snabb, europeisk och inte asiatisk, utveckling av kapitalismen, att de för första gången kommer att möjliggöra bourgeoisins herravälde som klass. ([Socialdemokratins två taktiska linjer i den demokratiska revolutionen](#), s 16-17)

Och i ett brev till Gorkij den 3 januari 1911 skrev han:

Det finns kapitalism och kapitalism. Det finns svart-hundradena-oktobristisk och narodnik-kapitalism ("realistisk, demokratisk", full av "aktivitet"). Ju mer vi *avslöjar* kapitalismens "girighet och grymhet" för arbetarna, desto svårare blir det för kapitalismen av den första sorten att bestå, desto säkrare är det att den kommer att övergå till den andra sortens kapitalism. Och det passar oss, det passar proletariatet. . .

Det finns praktiskt taget ingen oktobristisk kapitalism kvar i Västeuropa; praktiskt taget all kapitalism är demokratisk. Oktobristisk kapitalismen har flyttat från Storbritannien och Frankrike till Ryssland och Asien. *Den ryska revolutionen och revolutionerna i Asien [är] kampen för att störta den oktobristiska kapitalismen och ersätta den med demokratisk kapitalism*. Och den demokratiska kapitalismen [är] den sista i sitt slag. Den har ingen nästa fas att gå vidare till. Nästa fas är dess död. (*Collected Works [CW]*, vol. 34, s. 438-439, [To Maxim Gorky](#), kursiv. tillagd, E.M.).

Upproret, regeringen, staten

För att möjliggöra en obehindrad utveckling av kapitalismen i Ryssland måste socialdemokratin och den revolutionära borgerliga (dvs. bonde-) demokratin tillsammans fullfölja den borgerliga revolutionen mot bourgeoisin. Det var, i korthet, Lenins och bolsjevikernas stånd-

punkt under den ryska revolutionen 1905 och fram till efter februarirevolutionen 1917, dvs. fram till dess att aprilteserna formulerades.

Till skillnad från mensjevikerna krävde Lenin, i linje med sin egen ståndpunkt, att socialdemokraterna skulle delta i en revolutionär upprorsregering, och till och med en upprorsprocess som skulle kulminera i en revolutionär regering under socialdemokratiskt ledarskap:

(1) För att fullborda revolutionen är den brådskande uppgift som proletariatet nu står inför att, tillsammans med de revolutionära demokraterna, bidra till att ena upproret och inrätta ett organ som förenar det, i form av en provisorisk revolutionär regering ... (mars 1906, CW, vol. 10, s. 155 – [A Tactical Platform for the Unity Congress of the R.S.D.L.P.: The Provisional Revolutionary Government](#))

Stod idén att en revolutionär regering dominerad av socialdemokratin skulle ta över makten i motsättning till ståndpunkten om revolutionens borgerliga karaktär och dess uppgifter? Stod den i motsättning till Lenins envisa och ofta förekommande vägran att blanda ihop, dvs. *kombinera*, de demokratiska uppgifterna och de socialistiska uppgifterna, minimiprogrammet och maximiprogrammet?

Enligt vår mening fanns det ingen sådan motsättning i Lenins sinne, dvs. subjektivt. Det är därför som alla dessa ståndpunkter från Lenin ofta framförs *samtidigt* i samma skrift, samma artikel, samma rapport, samma broschyr. Motsättningen existerar inte heller ur formell logisk synvinkel. Man kan vara för att en *provisorisk* regering tar makten och samtidigt betona att denna regering just kommer att vara ... provisorisk, dvs. att den, med tanke på revolutionens borgerliga karaktär senare kommer att behöva avstå från eller förlora makten.

Detta framgår av Lenins jämförelse med *jakobinernas* styre under den franska revolutionen. I den marxistiska traditionen var Dantons, Marats och Robespierres funktion att driva revolutionen framåt till dess slutpunkt, att driva den till en punkt dit bourgeoisin varken ville eller kunde gå. Men efter att med framgång ha genomfört denna uppgift var *jakobinerna* dömda att förlora makten. Det som stod på den historiska dagordningen i Frankrike var kapitalismens utveckling, inte utvecklingen av ett jämlikt samhälle baserat på små privatägda egendomar, den utopi som jakobinerna eftersträvade, och än mindre uppbyggnaden av ett socialistiskt samhälle.

Detta framgår ännu tydligare av de formuleringar Lenin använde i samband med ”proletariatets och böndernas demokratiska diktatur”, där han betonade den övergångsmässiga, provisoriska karaktären hos denna diktatur, hos denna regering:

På klar och enkel ryska kallas ett folkets maktorgan som tillfälligt tar över uppgifterna från en regering som har kollapsat för en provisorisk revolutionär regering. *En sådan regering måste vara provisorisk, eftersom dess auktoritet upphör i och med sammankallandet av en konstituerande församling som representerar hela folket.* (CW, vol. 10, s. 67: [The Dying Autocracy and New Organs of Popular Rule](#), kursivering tillagd).

Detta framgår tydligt av Lenins betoning av att en *politisk* kontrarevolution, en ”politisk restauration”, skulle vara oundviklig om inte den socialistiska revolutionen segrade i väst. Detta framgår också tydligt av Lenins betoning av den *borgerliga karaktären* hos den stat som skulle uppstå efter den ryska revolutionens seger:

Den borgerliga revolutionen är en revolution, som inte går utöver det borgerliga, dvs det kapitalistiska, samhällig-ekonomiska systemets ram. Den borgerliga revolutionen ger uttryck åt kravet på kapitalismens utveckling. Den förstör inte alls kapitalismens grundvalar utan tvärtom utvidgar och fördjupar dem ... Eftersom bourgeoisins herravälde över arbetarklassen är oundvikligt under kapitalismen, kan man med full rätt säga, att den borgerliga revolutionen i högre grad ger uttryck åt bourgeoisins intressen än proletariatets. Men tanken att den borgerliga revolutionen alls inte skulle ge uttryck åt proletariatets intressen är helt absurd. Denna absurda tanke leder antingen till

narodnikernas gamla teori, att ... vi inte behöver någon borgerlig politisk frihet. Eller också leder denna tanke till anarkismen, som förkastar varje medverkan från proletariats sida i den borgerliga politiken, den borgerliga revolutionen och den borgerliga parlamentarismen. (Lenin: [Socialdemokratins två taktiska linjer i den demokratiska revolutionen](#), s 17).

Lenin insisterade så starkt på denna punkt att han inte bara radikalt avvisade varje tanke på ”revolutionära kommuner”, varje tanke på en stat (i motsats till en uppror) som baserades på sovjeter, utan gick så långt som till att säga:

Kommunens verkliga uppgift var i första hand att uppnå en demokratisk och inte en socialistisk diktatur, att genomföra vårt ”minimiprogram”. (CW, vol. 9, s. 141: [Concluding Paragraph to the Article “The Paris Commune and the Tasks of the Democratic Dictatorship”](#)).

Alla dessa ståndpunkter var alltså *logiskt* konsekventa. Men var de konsekventa *utifrån den dialektik som råder mellan de sociala klasser som är inblandade i kampen?*

Det är en helt annan fråga, en fråga som Trotskij (och historien) i grunden besvarade nekande.

När vi betonar den motsägelsefulla aspekten hos Lenins ståndpunkt måste vi dock samtidigt betona dess motsägelsefulla *effekter*, som inte bara var negativa.

Genom att skola sin fraktion, och sedan sitt parti, i en anda av tydlig åtskillnad mellan ”minimiprogram” och ”maximiprogram”, i en anda av att begränsa revolutionens ”första etapp” till rent demokratiska uppgifter, i en anda av socialdemokratiskt deltagande i en provisorisk revolutionär regering, möjliggjorde Lenin förvirringen under februarirevolutionens första veckor, då *alla* bolsjevikledare och *alla* bolsjevikiska kadrer förespråkade ”kritiskt” stöd till, och till och med samarbete med, den provisoriska koalitionsregeringen och avvisade alla tankar om att arbetarklassen skulle ta makten, om en ”arbetarregering”, för att inte tala om proletariats diktatur baserad på sovjeterna, som ”utopiska”, ”halvanarkistiska” etc.

Men genom att utbilda sin fraktion, och sedan sitt parti, i andan av ett *nödvändigt maktövertagande*, underlättade Lenin den ”sväng” mot en sovjetregim som först gjordes spontant av de ledande arbetarkadren, och senare genom att partiet gjorde samma sväng mot proletariats diktatur. Skolningen i en anda av strikt klassoberoende gjorde resten. Den korrekta skolningen i dessa två punkter uppvägrade den felaktiga läran om de ”två stadierna”, om åtskillnaden mellan ”minimiprogrammet” och ”maximiprogrammet”, om motsättningen mellan ”demokratisk diktatur” och proletariats diktatur, om sovjeterna som ”partilösa” upprorsorgan där socialdemokraterna kunde vara aktiva men som inte kunde ”ersätta” den ”provisoriska” revolutionära regeringen eller den stat som uppstod ur revolutionen. Sovjeterna blev maktorgan, varken provisoriska eller borgerliga: organ för proletariats diktatur, grunden för en ny stat, en icke-borgerlig stat, en arbetarstat.

Trotskijs ursprungliga ståndpunkt

Från och med 1904 utvecklade Trotskij en helt ny och originell ståndpunkt om den ryska revolutionens karaktär och perspektiv. Han och hans anhängare var de enda som försvarade denna ståndpunkt mot både mensjevikerna och bolsjevikerna. Resonemanget presenterades i en liten broschyr som publicerades strax före händelserna i januari 1905, sedan i *Resultat och utsikter*, som publicerades 1906, i en mindre känd artikel i den polska socialdemokratiska tidskriften *Przegląd Social-Demokratyczny* 1908 och i hans bok *Året 1905*, som publicerades 1909.

Hans ståndpunkt härrörde från hans upptäckt av lagen om *ojämn och kombinerad utveckling*, utan tvekan hans grundläggande bidrag till marxismen.

Utifrån den för alla marxister gemensamma ståndpunkten att den ryska revolutionen måste lösa den borgerligt-demokratiska revolutionens uppgifter, framför allt erövringen av politisk

demokrati och erövringen av jorden, ställde Trotskij omedelbart en fråga som Plechanov och Lenin antingen inte hade formulerat, eller bara otillräckligt: *I vilket konkret nationellt och internationellt socialt och ekonomiskt sammanhang skulle denna revolution utvecklas? Vilka skulle dess huvudsakliga drivkrafter vara? Hur skulle styrkeförhållandena se ut mellan de sociala klasser som var inblandade i revolutionen?*

Trotskij svarade: Den ojämna och kombinerade utvecklingens säregna drag i Ryssland har gjort att proletariats tillväxt avsevärt överstiger den ryska bourgeoisins, eftersom proletariatet inte bara är ett resultat av den ryska kapitalismens ”organiska” utveckling, utan också av det utländska kapitalets inblandning och framför allt av statens roll i att stimulera industrialiseringen. Paradoxalt nog var det ryska proletariatet, som uppstod i ett ”efterblivet” land, på grund av sin höga koncentration i stora industrier mer stridbart och på många sätt mer avancerat än proletariatet i långt mer utvecklade länder.

För det första innebar detta, att i den mån proletariatet redan hade egna oberoende organisationer och redan agerade som en oberoende kraft på den politiska scenen, så skulle bourgeoisin som helhet gå över till kontrarevolutionen, mer på grund av sin rädsla för proletariatet än för ett bondeuppror. Därför kunde ingen allians med bourgeoisin eller med borgerliga partier leda till revolutionens seger. Det fanns inga skillnader mellan Lenin och Trotskij i denna fråga.¹⁰ Tillsammans motsatte sig båda mensjevikerna.

En annan konsekvens av Trotskijs analys var insikten att en revolutionär seger som vunnits under proletariatets ledning, i spetsen för alla nationens förtryckta klasser, inte kunde begränsa sig till att endast uppnå målen för den borgerligt-demokratiska revolutionen. Det var otänkbart att ett proletariat som var så centraliserat, så enat, så medvetet och så stridbart som det ryska proletariatet efter att ha beväpnat sig och tagit makten i spetsen för ett uppror (det fanns naturligtvis ingen skillnad mellan Lenin och Trotskij när det gällde nödvändigheten av ett sådant uppror) skulle acceptera att utnyttjas av kapitalistiska chefer.

Proletariatet, som hade säkrat en seger för jordbruksrevolutionen (böndernas erövring av jorden), skulle gå vidare och, utan avbrott, utan demobilisering och utan diskontinuitet inleda en kollektivisering och konfiskering av även de stora kapitalistiska egendomarna.

I denna mening skulle revolutionen vara permanent, erövringen av de historiska målen för den borgerligt-demokratiska revolutionen *skulle i verkligheten kombineras* med att den socialistiska revolutionens historiska mål erövrades utan en mellanliggande period av kapitalistisk utveckling.

Skulle det ryska proletariatet, som var en liten minoritet i ett hav av småskaliga varuproducenter, kunna behålla makten efter att ha tagit den? Trotskij svarade nej. Det kunde bara behålla makten om den ryska revolutionen utlöste en socialistisk revolution i väst. I denna fråga, och i motsats till en långvarig myt, var Trotskijs ståndpunkt inte unik utan delades av Kautsky, Rosa Luxemburg och Lenin. Ännu mer överraskande är att Lenin och den marxistiska vänsterns andra ledare hävdade att *även den borgerligt-demokratiska revolutionen var dömd att dra sig tillbaka* (det vill säga dömd till en *politisk* seger för reaktionen) om det inte blev någon socialistisk seger i väst:

Den *enda* fullständiga garantin mot en restaurering i Ryssland (efter en segrande revolution i Ryssland) är en socialistisk revolution i väst. Det finns och kan inte finnas någon annan garanti. Ur

¹⁰ ”Man måste hålla med om att Trotskijs ändringsförslag inte är mensjevikiskt, att det uttrycker ’exakt samma’, det vill säga bolsjevikiska, idé. Men Trotskij har uttryckt denna idé på ett sätt som knappast är bättre” (”Invändningar mot Trotskijs ändringsförslag till bolsjevikernas resolution om inställningen till borgerliga partier”, vid RSDAP:s femte kongress) (CW, vol. 12, s. 479: [Objections to Trotsky's Amendments to the Bolshevik Resolution on ...](#)).

denna synvinkel är frågan alltså: hur kan den borgerligt-demokratiska revolutionen i Ryssland underlätta eller påskynda den socialistiska revolutionen i väst? Det enda tänkbara svaret på detta är: om det eländiga manifestet av den 17 oktober gav en kraftfull impuls till arbetarrörelsen i Europa, då kommer den *fullständiga* segern för de borgerliga revolutionerna i Ryssland nästan oundvikligen (eller i alla fall med all sannolikhet) att väcka en rad sådana politiska omvälvningar i Europa som kommer att ge en mycket kraftfull impuls till den socialistiska revolutionen. (*CW*, vol. 10, s. 334: [Report on the Unity Congress of the R.S.D.L.P.: The Agrarian Question](#)).

Vilka politiska former skulle proletariatet, i spetsen för hela nationen, behöva använda för att fullborda den borgerligt-demokratiska revolutionens historiska uppgifter i Ryssland? Eftersom bourgeoisin var dömd att gå över till kontrarevolutionens läger fanns det bara två möjligheter: antingen en allians mellan en politisk kraft (eller politiska krafter) bland bönderna och proletariatets parti, eller att proletariatet (under ledning av sitt parti) tog över makten med stöd av bönderna.

Den första möjligheten avvisades av Trotskij på grund av böndernas oförmåga att utgöra en självständig politisk kraft under en revolution. Endast den andra varianten återstod: den ryska revolutionen kunde endast lyckas genom att upprätta en diktatur av proletariatet som ledde bönderna. Lagen om en ojäm och kombinerad utveckling innebar att proletariatet kunde ta makten i ett efterblivet land innan det gjorde det i de mest avancerade länderna. Trotskij formulerade denna förutsägelse redan 1906. De efterföljande händelserna är välkända.

Skillnaderna mellan Lenin och Trotskij

Skillnaderna mellan Lenin och Trotskij om den ryska revolutionens framtidsutsikter gällde därför i grund och botten fyra punkter:

1. Att Ryssland, under rådande sociala och ekonomiska omständigheter, omöjligtvis kunde genomgå en modernisering och industrialisering med hjälp av en ”snabb utveckling av kapitalismen”, och särskilt en ”amerikansk” utveckling av jordbruket. Att tro att ett sådant utfall var möjligt, vilket Lenin envist gjorde fram till 1916, var att underskatta imperialismens, världsmarknadens (som inte lämnade något utrymme för ett andra Amerika!) kris och jordbrukskrisen i Ryssland självt, som inte längre kunde lösas inom kapitalistiska ramar.

Vi bör uppmärksamma det faktum att den ende marxist som tog några försiktiga steg i samma riktning och förvånade alla ryska marxister, med Lenin i spetsen, var Kautsky.¹¹ I sin sammanfattning av den ryska revolutionen hävdade Kautsky att man för att lösa jordbruksfrågan skulle behöva konfiskera de stora industriella monopolerna tillsammans med de stora jordegendomarna. Men Lenin följde inte honom på denna väg,¹² och Kautsky själv skrämdes snabbt av sin egen djärvhets och drog sig från 1910 och framåt tillbaka till mer traditionella centristiska positioner.

2. Bönderna kunde omöjligtvis bilda ett politiskt parti eller en politisk kraft som var oberoende av både bourgeoisin och arbetarklassen. Trotskij var övertygad om att detta var omöjligt. Lenin var däremot övertygad om att de revolutionära bönderna måste *ta den politiska makten*:

Men hur kan en bondeuppror vinna om de revolutionära bönderna inte tar makten? Plechanov har reducerat sina egna argument till absurditeter. Han har hamnat på en sluttning rullar han

¹¹ Under inflytande av den ryska revolutionen intog Kautsky de mest avancerade ståndpunkterna i sin karriär mellan 1906 och 1909, särskilt i sina kommentarer om den ryska revolutionen och i sitt verk *Der Weg zur Macht* [sv. övers. [Vägen till makt](#). Här har Mandel delvis fel, för det fanns flera andra marxister som drog liknande slutsatser, se lästipsen allra sist.]

¹² Kautsky, ”Triebkräfte und Aussichten der russischen Revolution”, *Die Neue Zeit*, 1906 [svenska: [Den ryska revolutionens drivkrafter och dess framtidsutsikter](#)]. Lenin själv noterade att denna artikel gick mycket längre än även de mest extrema bolsjevikerna (*CW*, vol. 11, s. 369: [The Proletariat and its Ally in the Russian Revolution](#)). Kautsky uteslöt dock att det socialistiska programmet kunde förverkligas genom den ryska revolutionen.

oundvikligen nedför. Först förnekade han att det var möjligt för proletariatet att ta makten i den pågående revolutionen. Nu förnekar han att det är möjligt för den revolutionära bondeklassen att ta makten i den pågående revolutionen. Men om *varken* proletariatet eller den revolutionära bondeklassen kan ta makten, då måste logiskt sett *makten förbli i händerna på tsaren och Dubasov*. Eller skulle kadeterna ta makten? Men kadeterna vill inte själva ta makten, för de är för att behålla monarkin, den stående armén, överhuset och alla andra härligheter. (CW, vol. 10, s. 340-341: [Report on the Unity Congress of the R.S.D.L.P.: The Agrarian Question](#)).

Till dem som hävdade att det inte fanns några ”revolutionära borgerliga demokrater” i Ryssland som kunde leda revolutionen tillsammans med proletariatets företrädare, svarade Lenin lika tydligt:

Om inte arbetardemokraternas och borgerliga demokraters aktiviteter samordnas kan den borgerligt-demokratiska revolutionen inte lyckas. Detta är en självklar sanning. . . .

Det verkar som om ni tror att det inte finns några revolutionära borgerliga demokrater i Ryssland, att kadeterna är den borgerliga demokratins enda, eller i alla fall viktigaste, kraft i Ryssland. Men det verkar bara så för er eftersom ni är kortsynta. . . . Det finns revolutionära borgerliga demokrater i Ryssland, och det måste det finnas, så länge det finns revolutionära bönder, som genom miljontals trädor också är förbunden med de fattigare klasserna i städerna. (CW, vol. 10, s. 260 och 263: [The Victory of the Cadets and the Tasks of the Workers' Party: Digress](#)).

Dessutom tenderade Lenin att ge konkret innehåll åt den algebraiska formeln ”revolutionära borgerliga demokrater” som leder bönderna; det betydde *Trudovikerna* (Kerenskijs parti) och SR:arna. Se artikeln ”Bönderna eller ’Trudovikerna’ och RSDAP” från den 11 maj 1906:

Idag finns det inget viktigare för revolutionens framgång än denna organisering, utbildning och politiska skolning av de revolutionära borgerliga demokraterna. Samtidigt som det socialistiska proletariatet, skoningslöst avslöjar kadetternas instabilitet, kommer det att göra allt i sin makt för att främja detta stora arbete. (CW, vol. 10, s. 413: [The Peasant, or “Trudovik”, Group and the R.S.D.L.P.](#)).

3. Att det ryska proletariatet kunde *börja* lösa revolutionens socialistiska uppgifter. För Trotskij var detta uppenbart. Det visade sig under alla de stora arbetarkamperna (särskilt masstrejkerna, generalstrejken 1905 och bildandet av sovjeter). För Lenin fanns inte denna förmåga:

Slutligen må anmärkas att resolutionen, då den ställer minimiprogrammets förverkligande som den provisoriska revolutionära regeringens uppgift, därmed undanröjer de absurda halvanarkistiska tankarna på att omedelbart förverkliga maximiprogrammet, att erövra makten för att genomföra den socialistiska omvälvningen. Rysslands ekonomiska utvecklingsnivå (en objektiv betingelse) och nivån på de breda proletära massornas medvetenhet och organisation (en subjektiv betingelse, som är oupplösligt förbunden med den objektiva) omöjliggör arbetarklassens omedelbara fullständiga frigörelse. Endast helt okunniga personer kan ignorera den pågående demokratiska omvälvningens borgerliga karaktär. Endast de mest naiva optimister kan glömma hur litet arbetarmassorna ännu vet om socialismens mål och sätten att förverkliga den. (Lenin: [Socialdemokraternas två taktiska linjer i den demokratiska revolutionen](#), s. 7).

För Lenin motsvarar därför ”proletariatets självbegränsning”, det vill säga att vägra att gå längre än att förverkliga de mest radikala borgerligt-demokratiska kraven en objektiv nödvändighet, även om socialdemokraterna skulle delta i en revolutionär upprorsregering. Endast genom långvariga erfarenheter av politisk demokrati, genom långvarigt massutbildnings- och organisationsarbete som skulle sammanfalla exakt med ”kapitalismens obehindrade utveckling”, kunde proletariatet förvärva förmågan att fullfölja den socialistiska revolutionens uppgifter.

4. Logiskt sett ledde Lenins ståndpunkt till att man *ställde* formeln ”proletariatets och böndernas demokratiska diktatur” mot formeln ”proletariatets diktatur”. *De två formlerna var*

inte bara slagord utan sammanfattade revolutionens strategiska perspektiv: karaktären hos den stat och det samhälle som skulle uppstå efter revolutionens seger:

Utan diktatur är det omöjligt att krossa detta motstånd och slå tillbaka de kontrarevolutionära anslagen. Men det blir givetvis inte en socialistisk utan en demokratisk diktatur. Den kommer inte att kunna rubba kapitalismens grundvalar (utan en hel rad mellanliggande stadier i den revolutionära utvecklingen). Den kommer i bästa fall att kunna genomföra en radikal nyuppdelning av jordegendomen till böndernas förmån, att genomföra en konsekvent och fullständig demokrati inklusive republik, utrota alla asiatiska trälomsdrag, inte bara från livet på landsbygden utan också från livet i fabriken, lägga grunden till en genomgripande förbättring av arbetarnas läge och till höjande av deras levnadsstandard samt – last but not least – överföra den revolutionära branden till Europa. En sådan seger kommer ännu på intet sätt att göra vår borgerliga revolution till en socialistisk revolution; den demokratiska omvälvningen kommer inte omedelbart att gå utöver ramen för de borgerliga samhällsekonomiska förhållandena; men inte desto mindre kommer en sådan seger att få en väldig betydelse för den framtida utvecklingen både i Ryssland och i hela världen.. (Lenin: [Socialdemokratins två taktiska linjer i den demokratiska revolutionen](#), s 21).

Och ännu tydligare och mer precist:

Detta betyder: inte proletariats socialistiska diktatur, utan proletariats och böndernas demokratiska diktatur. (CW, vol. 11, s. 374: [The Proletariat and its Ally in the Russian Revolution](#)).

Det är alltså tydligt att de ryska marxisterna var splittrade mellan *tre*, inte *två*, uppfattningar om den ryska revolutionen, dess perspektiv och de strategiska uppgifter den innebar.¹³

Bedömningen av 1917 års revolution

I sina aprilteser 1917 ändrade Lenin uttryckligen sin ståndpunkt i tre av dessa fyra frågor och intog nu i själva verket samma ståndpunkter som Trotskij hade försvarat sedan 1904–1906:

1. I motsats till vad han tidigare hade hävdad, argumenterade han nu för att erfarenheterna från alla moderna revolutioner hade visat att bönderna var oförmögna att bilda en politisk kraft oberoende av bourgeoisin och proletariats. Alla illusioner om en självständig roll för *trudovikerna* (Kerenskij!) eller SR:erna försvann. Dessa partier uppstod som bourgeoisins medlöpare, lika oförmögna att genomföra en radikal jordbruksrevolution som de borgerliga liberalerna. I den mån SR-partiets ena flygeln deltog i revolutionens seger, så gjorde den det under ledning av bolsjevikerna och proletariats, inte som en kraft med lika stor makt som proletariats, och än mindre som den viktigaste kraften:

Vi vet av egen erfarenhet – och revolutioner över hela världen bekräftar detta om vi tar den moderna epoken på, säg, hundrafemtio år – att resultatet alltid har varit detsamma överallt: småbourgeoisin i allmänhet, och bönderna i synnerhet, har misslyckats under alla sina försök att förverkliga sin styrka och styra ekonomin och politiken på sitt eget sätt. De har varit tvungna att följa antingen proletariats eller kapitalisternas ledarskap – det finns ingen mellanväg för dem. Den som tror på en mellanväg är en tom drömmare. ("Tal till transportarbetarkongressen", 27 mars 1921. CW, vol. 32, s. 277–278: [Speech Delivered at the All-Russia Congress of Transport Workers](#)).

2. I motsats till vad han tidigare hade hävdad stod den socialistiska revolutionen fullt ut på dagordningen redan innan jordbruksrevolutionen fullbordats. Låt oss inte glömma att Lenin inledde sitt tal till den andra sovjetkongressen, just den kongress som tog makten, med dessa ord: "Vi skall nu övergå till att bygga upp den socialistiska ordningen!"¹⁴ Det faktum att den revolutionära regeringen i början nöjde sig med att införa arbetarkontroll över industrin i

¹³ Trotskij sammanfattade på ett beundransvärt sätt sin ståndpunkt om att det fanns tre, inte två, uppfattningar om den ryska revolutionen i sin artikel [Tre uppfattningar om den ryska revolutionen](#), som bifogades hans bok *Stalin*.

¹⁴ [Citerat av John Reed i hans klassiska [Tio dagar som skakade världen](#) (marxistarkivets version, s 61)]

stället för att nationalisera den hade inte längre något att göra med någon tro på proletariatets ”socialistiska omognad”. Det handlade bara om att planera revolutionens socialistiska uppgifter på ett kronologiskt och ekonomiskt rationellt sätt.

Många fler citat skulle kunna anföras. Det räcker att notera att Lenin i ett dokument från den 7 mars 1918 uttryckligen karakteriserade oktoberrevolutionen som en socialistisk revolution. (Lenin: [RKP\(b\):s sjunde, extra kongress den 6-8 mars 1918](#), ”CK:s verksamhetsberättelse”, s 2-3)

3. I motsats till vad han tidigare hade hävdad presenterades den stat som uppstod ur revolutionen nu tydligt som en arbetarstat, som proletariatets diktatur, inte som en borgerlig stat. Det är därför ingen av Lenins skrifter efter polemiken kring aprilteserna och, förståeligt nog, alla hänvisningar till oktoberrevolutionen efter dess seger, någonsin nämner ”arbetarnas och böndernas demokratiska diktatur” utan alltid talar om ”proletariatets diktatur”. Detsamma gäller Kommunistiska internationals dokument om den ryska revolutionen.

I sin rapport om den ryska revolutionen 1905, som presenterades i januari 1917, konstaterade Lenin fortfarande att denna revolution: ”till sitt sociala innehåll var *borgerligt demokratisk*, men i fråga om kampmedlen *proletär*. Den var borgerligt demokratisk, emedan målet som den direkt eftersträvade och som den kunde nå direkt med egna krafter var en demokratisk republik, 8-timmarsdag, konfiskation av storadelns kolossala jordegendomar” (Lenin: [Föredrag om 1905 års revolution](#), s 2) .

Men några veckor senare, i sina ”Brev från fjärran”, såg han redan i sovjeterna ”*embryot till en arbetarregering*” och proklamerade nödvändigheten av en stat som den i Pariskommunen, det vill säga en arbetarstat (Lenin: [Brev från fjärran \(1:a brevet\)](#), s 5). Även om han i den texten fortfarande hävdade att detta ännu inte skulle vara proletariatets diktatur utan ”arbetarnas och böndernas demokratiska diktatur”, övergav han denna formulering i Aprilteserna och ”kodifierade” proletariatets diktatur i *Staten och revolutionen*.

Det är uppenbart att Lenin, liksom Trotskij, ansåg att ”arbetarnas och böndernas demokratiska diktatur” och ”proletariatets diktatur” var motstridiga formler som uteslöt varandra. Den ena innebar en borgerlig stat, den andra en arbetarstat. I april 1917 hade Lenin beslutat sig för arbetarstaten.

Den 8 mars 1918 beskrev Lenin den ryska staten som ett resultat av en revolution under vilken ”arbetarna skapade sin egen stat” (Lenin: [RKP\(b\):s sjunde, extra kongress den 6-8 mars 1918](#), s 17 [”Anförande om revidering av partiprogrammet och ändring av partiets namn den 8 mars”]). Den 8 mars samma år formulerade han sin ståndpunkt ännu tydligare:

Revolutionen den 25 oktober (7 november) 1917 i Ryssland ledde till proletariatets diktatur, som har stöd av de fattiga bönderna eller halvproletärerna. (CW, vol. 27, s. 153: [Rough Outline of the Draft Programme](#)).

Den enda fråga som Lenin inte tog ställning till efter april 1917 var om det var objektivt omöjligt med en lång period av kapitalistisk ekonomisk tillväxt i Ryssland ”enligt den europeiska och inte den asiatiska modellen”. Men även här visar allt han har skrivit om imperialismen, om första världskriget, om dess objektiva konsekvenser, och särskilt [Den hotande katastrofen och hur den bör bekämpas](#), tydligt i vilken riktning han var på väg. I alla fall inträffade kapitalismens ”obegränsade utveckling” varken mellan 1906 och 1914, eller mellan februari och oktober 1917, och än mindre efter oktober 1917.

Det var proletariatets diktatur, stödd av bönderna, som gjorde det möjligt att genomföra jordsbruksrevolutionen, den borgerligt-demokratiska revolutionens huvuduppgift i Ryssland. Detta var historiens dom. Endast om man, på mensjevnikiskt vis, reducerar revolutionens uppgifter till att bara störta absolutismen (och inte ens till en fullständig erövring av friheten,

eftersom den stående armén fortfarande fanns kvar och det inte fanns någon konstituerande församling och ingen frigörelse av de förtryckta nationaliteterna) kan man hävda att den ”demokratiska fasen” förverkligades i februari 1917.

I verkligheten fullbordades den demokratiska revolutionens uppgifter först efter proletariats diktatur, *efter* sovjeternas maktövertagande, *efter* skapandet av en arbetarstat. Och de fullbordades i nära samband med en hel rad uppgifter (naturligtvis inte alla) som redan var socialistiska till sin natur.

Lästips

Ernest Mandel: [Till den permanenta revolutionens försvar](#)

Trotskij: [Resultat och framtidsutsikter](#) och [Den permanenta revolutionen](#)

Richard B Day och Daniel Gaido (red): [Vittnen till den permanenta revolutionen](#) (Detta är en sammanställning av ett stort antal texter om den permanenta revolutionen, skrivna av olika marxistiska författare)

Paul Le Blanc: [Den permanenta revolutionen granskad på nytt](#) (recension av ovanstående)

Under åren 1979-1982 förde Mandel en debatt med företrädare för det amerikanska Socialist Workers Party om viktiga teoretiska frågor, däribland om den ryska revolutionens karaktär, den permanenta revolutionen, Sydostasien (bl a Kambodjas klasskaraktär) m m. Artikeln ovan ingår i denna debatt. Bland övriga debattinlägg kan nämnas:

1979: [De 21 teoretiska felen hos kamraterna Clark, Feldman, Horowitz och Water](#)

1982: [Till den permanenta revolutionens försvar](#)